

МАКСИМ КАСЯНЧУК,

радник з питань стратегічної інформації, ЕКОМ — Євразійська коаліція зі здоров'я, прав, гендерного і сексуального різноманіття, Таллінн (11317, Таллінн, Естонія, шосе Пярну, 142), голова Громадської організації «Міжрегіональний центр ЛГБТ-досліджень Донбас-СоцПроект»

MAKSYM KASIANCZUK,

PhD, Strategic information adviser, ECOM — Eurasian Coalition on Health, Rights, Gender and Sexual Diversity (142, Pärnu maantee, Tallinn, Estonia, 11317), Head of the NGO «Interregional Center for LGBT Researches Donbas-SocProject»

maxim.kasianczuk@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0701-3595>

ЄВГЕН ЛЕЩИНСЬКИЙ (1978–2012),

старший викладач, Макіївський економіко-гуманітарний інститут (86157, Макіївка, вул. Островського, 16)

YEVHEN LESZCZYNSKI (1978–2012),

Senior Lecturer, Makiyivka Economic and Humanitarian Institute (16 Ostrovski St., Makiyivka, Ukraine, 86151)

ОЛЕСЯ ТРОФИМЕНКО,

молодший науковий співробітник відділу соціальної експертизи Інституту соціології НАН України (01021, Київ, вул. Шовковична, 12)

OLESIA TROFYMENKO,

Junior Research Fellow at the Department of Social Expertise, Institute of Sociology, National Academy of Sciences of Ukraine (12, Shovkoivchna St., Kyiv, Ukraine, 01021)

olesia.trofymenko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1442-2581>

Між публічним та приватним: гомо- та бісексуальні чоловіки міських агломерацій Донецької області як локальна домодерна спільнота

Цитування: Касянчук, М., Лещинський, Є., Трофименко, О. (2022). Між публічним та приватним: гомо- та бісексуальні чоловіки міських агломерацій Донецької області як локальна домодерна спільнота. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 1, 124–143, <https://doi.org/10.15407/sociology2022.01.124>.

Постановка проблеми

До 2014 року Донецька область унаслідок найбільшого в Україні рівня урбанізації (понад 90% мешкали у містах¹) була одним з найбільш уражених ВІЛ регіонів [ВІЛ-інфекція в Україні, 2015], але водночас і центром кристалізації громадянської активності ЛГБТ (поряд із Києвом та Миколаєвом) — у 1999–2011 роках тут сформувалася мережа ЛГБТ- та ЧСЧ-сервісних суб'єктів громадянського суспільства (громадські організації, благодійні фонди та неформальні групи) [Касянчук, Лещинський, Герман, 2012: с. 36].

Однак потенціал цих об'єднань був дуже різним — хоча неформальні об'єднання (т. зв. групи друзів) та місця переважно сексуальних зустрічей (т. зв. плішки) існували ще за радянських часів у всіх містах області (існують також численні свідчення про те, що такі способи комунікації за умов радянського карного переслідування чоловічої гомосексуальності та суспільної стигматизації всіх форм негетеросексуальної поведінки не були унікальним явищем ані для Донецької області, ані для України чи Радянського Союзу загалом [Kasianchuk, Leshchynskiy, 2008: pp. 17–29], саме початкова спрямованість фінансової та організаційної допомоги з боку реципієнтів грантових коштів Глобального фонду на центр області зумовила ситуацію, за якої ще 2009 року ВІЛ-профілактичні програми для ЧСЧ реалізовувались *de facto* тільки в Донецьку, тоді як в інших містах діяли маленькі організації із мінімальними ресурсами.

Для Донецької області характерні значні відстані між головними міськими агломераціями (Донецько-Макіївська, Горлівська, Приторецька, Харцизька та Маріупольська). Саме це зумовлювало відносну взаємну ізольованість локальних спільнот гомо- та бісексуальних чоловіків та їхню слабку залученість до профілактичних ВІЛ-сервісів. Водночас охоплення ВІЛ-сервісами навіть тих ЧСЧ, які мешкали в Донецьку, не було, за даними регулярних біоповедінкових досліджень, оптимальним — так, 2013 року тільки 32% донецьких ЧСЧ були клієнтами ВІЛ-сервісних організацій [Большов, Касянчук, Трофименко, 2014].

Крім суто географічних факторів причинами недостатнього охоплення профілактичними програмами цільової аудиторії могла бути також соціальна й економічна неоднорідність ЧСЧ: з одного боку, до цієї групи належать люди з дуже низьким рівнем доходів (20% за даними [Большов, Касянчук, Трофименко, 2014]) та низьким рівнем освіти; з іншого — соціально благополучні чоловіки, що бояться втратити власний статус.

Як географічна, так і соціально-економічна неоднорідність ЧСЧ позначається на можливостях донесення інформації (напр., про послуги ВІЛ-сервісних НУО). Разом з тим брак довіри до нечисленних наявних громадських організацій, які працювали для ЧСЧ, не конвертувався в утворення нових ініціатив, які могли би пропонувати наближені до потреб локальних спільнот послуги.

Для успішного функціонування суб'єктів громадянського суспільства необхідно, щоби репрезентовані ними спільноти ставали джерелом формальної та неформальної підтримки. Проте успішна та тривала взаємодія з донорськими інституціями (в тому числі, державними) неможлива без формалізації механізмів

1 http://donetskstat.gov.ua/statinform/chisl_ruh1.php?dn=1014

мів ухвалення рішень у НУО, тобто зменшення залежності рішень від персональних уподобань керівництва та персоналу. Саме тут може бути прихований ще один — інституційний — конфлікт: якщо НУО функціє за формальними правилами, то вона може не відповідати очікуванням частини своєї цільової аудиторії, яка, вважаючи НУО за «свою», прагне впливати на її діяльність не через фіксовані процедури узгодження інтересів, а через вольові рішення «свого» керівника, себто впливати через механізми, які належать до сфери приватного та є ознакою «малого суспільства».

Таким чином, у підґрунті пропонованого дослідження лежить гіпотеза про неконґруентність норм репрезентованого громадськими організаціями «відкритого світу» та «малого суспільства» локальних спільнот гомо- та бісексуальних чоловіків міських агломерацій Донецької області.

Аналіз наявних досліджень

Поділ міського життя на публічний і приватний простір сягає корінням Античності, де сфера домогосподарства і політичний простір існували як сфери, між якими лежить прірва [Арендт, 2000]. Під сферою публічного розуміють простір, де перехрещуються інтереси окремих індивідів, тобто публічне визначається як відкрите всім членам суспільства на противагу інтимності приватного [Волковинська, 2014: сс. 182–185]. Ознакою приватного простору є те, що в ньому індивід звільняється від звичних обов'язків [Урбан, 2017: сс. 39–45]. Від часів Просвітництва приватність дедалі більше виокремлюється як певна категорія, а її функцією стає забезпечення інтимності [Колінько, 2015: сс. 387–393]. За модерних часів публічна сфера поступово перетворюється на таку, де панує універсальний для всіх громадян лад, виражений у фіксованих і знеособлених правилах, де конфлікти мають розв'язуватися шляхом перемовин, а не через силу і де нема, в ідеалі, місця індивідуальним корисливим інтересам окремої людини. На відміну від цього, примус і насильство давні греки вважали «звичним у поведженні з домохачдцями, в сімейності, де голова сім'ї здійснював деспотичну владу», подібну до східних деспотій [Арендт, 2000]. Таким чином, приватне асоціювалося також з відсутністю правил і неконтрольованим насильством. Випадок, коли в разі взаємодії з людьми у сфері публічного індивід керується логікою приватних стосунків, означає, що він не вийшов за межі приватного, коли правила не діють, а оцінка інших відбувається через їхні особисті якості, себто персоналізовано [Волковинська, 2014: сс. 182–185].

Поступово кордони між приватним і публічним розмивалися — голова родини вже не мав абсолютної влади й мусив узгоджувати поведінку з нормами моралі та права, що за новітніх часів виразилося в обмеженні права на насилля, допустимості втручання поліції в сімейні стосунки й навіть у правовому контролі сексуальності (так, у карних кодексах багатьох країн з'явилася заборона «мужолозтва» для повносправних дорослих чоловіків). Із розвитком модерного суспільства держава почала зменшувати контроль над сферою приватного [Кон, 2010], залишивши у своїй компетенції тільки контроль над насиллям. Приватна сфера починає відігравати дедалі більш значущу роль у публічному житті [Шевчук, 2011: сс. 76–80].

Для Радянського Союзу характерним був ретельний контроль над усім простором суспільства, в тому числі над приватним життям [Зайдель, 2014: сс. 79–82]. І хоча з падінням СРСР та здобуттям Україною незалежності почались активні трансформації суспільного життя, «сучасні українці продовжують сприймати приватність у традиційному сенсі як рівень приховування чого-небудь, насамперед від влади» [Ходус, 2014: сс. 84–94]. У цьому контексті кордони між приватним і публічним виражаються в тому, наскільки надійними є бар'єри для зовнішнього спостереження за приватним життям [Волковинська, 2015: сс. 46–50].

Категорія «мале суспільство» (А. Олейник) [Олейник, 2001] бере початок в концепті «незавершеного модерну», тобто такого, де не завершено інституціоналізацію. Соціальні норми «малого суспільства» конгруентні нормам, характерним для мафіозних кланів. Незавершена модернізація має такі ознаки: а) відсутність чітких кордонів між приватним і публічним життям; б) персоналіфікація, тобто або необхідність попередніх рекомендацій для встановлення нових особистих контактів, або залучення особистісних стосунків для підтримки інституційних механізмів (у т. ч. наявність конфлікту інтересів); в) недосконалий контроль над насиллям, який реалізується через жертв-субститутів, себто призначених відповідальних за всі негаразди, досвід виключеності з громадського життя.

Якщо упереджене ставлення до упосліджених соціальних груп, зокрема ЛГБТ, є вивченим феноменом [Petrou, Lemke, 2018: pp. 640–657], то відмежованість приватного і публічного життя представників локальних спільнот, а також брак регуляторних механізмів, функціонування яких у межах окремих спільнот є незалежним від персональних взаємин акторів, є значно менш дослідженим сюжетом. Саме тому мета дослідження — на прикладі комунікаційних патернів в житті ЧСЧ міських агломерацій Донецької області проаналізувати співвідношення приватного і публічного як одну з можливих причин низької ефективності заснованих самими спільнотами об'єднань громадян.

Методика

У дослідженні використано *напівструктуровані та фокус-групові інтерв'ю*.

Вибірка рекрутувалася у найбільших міських скупченнях Донецької області України: Донецько-Макіївська агломерація, Горлівсько-Єнакіївська агломерація, Маріуполь, Волноваха, Сніжне, Шахтарськ і Торез (нині — Чистякове).

Респондентами були чоловіки, які відповідали *критеріям включення*, а саме: 16 років і старші, наявність сексуального досвіду з чоловіками або сексуально-романтичного потягу до інших чоловіків. Відбір респондентів проведено за допомоги рекрутингової анкети, в якій фіксували вік, місце постійного проживання, офіційний та фактичний сімейні стани, належність до числа клієнтів однієї з ВІЛ-сервісних організацій, що працювали в Донецькій області на момент дослідження.

Використано метод *сніжної грудки* для побудови вибірки, при цьому стартове зерно було обрано через громадські організації або ініціативні групи ЧСЧ.

Глибинні інтерв'ю проведено з тими респондентами, які відмовилися від участі у фокус-групах.

Польовий етап тривав упродовж листопада–грудня 2009 року та січня–березня 2010-го. Інтерв'ю здійснювалися *російською мовою*.

Гайди фокус-групових і глибинних інтерв'ю містили блоки відкритих запитань про особливості гендерної ідентичності респондента, його досвіду проживання в населених пунктах різного типу, взаємин з іншими людьми із різними сексуальними та гендерними ідентичностями. В цій публікації аналізується та частина результатів дослідження, що стосується співвідношення приватної і публічної сфер. Щоби з'ясувати характер кордонів між цими двома сферами, використано такі запитання: «*На ваш взгляд, у кого більше открыта личная жизнь: у жителя городского квартала (квартира в многоэтажном доме) или у жителя частного сектора (свой дом)?*» і «*Насколько родственники, друзья, сослуживцы, соседи вмешиваются в личную жизнь (интересуются подробностями семейных, интимных отношений) других людей?*»

Щоби виявити важливість персоніфікації взаємин, використано такі ситуації: «*Для того, чтобы найти сексуального партнёра-мужчину, важно иметь личные знакомства («через друзей»).* — *Использование личных связей для поиска сексуального партнёра-мужчины только всё портит, лучше это делать самому*»; «*Секс между двумя мужчинами-партнёрами по бизнесу делает их деловые отношения более доверительными, чем с остальными партнёрами.* — *Между бизнес-партнёрами не может быть секса. Это не приведёт к успеху*».

Протокол та інструментарій дослідження було схвалено Комісією з професійної етики Соціологічної асоціації України. Перед проведенням глибинного інтерв'ю чи фокус-групи кожен респондент давав письмову інформовану згоду, яка містила короткі відомості про дослідження, можливі ризики та переваги учасника, його права, а також положення про конфіденційність. Після завершення інтерв'ю чи фокус-групи кожен учасник отримував винагороду (гривневий еквівалент 5 дол. США).

Дослідження фінансували amfAR, The Foundation for AIDS Research (<https://www.amfar.org>) в рамках програми «Роль ідентичності, соціальних і сексуальних мереж у ризику ВІЛ серед ЧСЧ» громадської організації «Донбас-СоцПроект».

Результати

Загальні характеристики вибірки. Разом опитано 56 ЧСЧ (Донецька агломерація — 22, Горлівська агломерація — 11, Маріуполь — 10, Волноваха — 2, Торезо-Сніжнянська агломерація — 11), з яких 25 взяли участь у глибинних інтерв'ю і 31 — у фокус-групах, крім того ще 31 ЧСЧ відмовився брати участь у дослідженні. Середній вік учасників — 32 роки (мінімум 16, максимум 59). Більшість становили люди, які не є клієнтами ЧСЧ- або ВІЛ-сервісних організацій, були неодружені та проживали разом з батьками або іншими родичами. Респонденти здебільшого мешкали у багатоквартирних будинках, але мали також досвід проживання в приватному секторі міста або в селі.

Кордони між приватним і публічним життям. Перше, що привертає увагу в багатьох зібраних оповідях, — респонденти часто згадують додаткові зусил-

ля, яких вони мають докласти, аби не допустити проникнення свого оточення в царину приватного. Це необхідність і постійно брехати про свої стосунки: «Сослуживцам говорю: вот я учился там-то, у меня там есть... была жена» (Інтерв'ю, Єнакієве, 43 роки, неодружений, проживає з батьками), і знайомитись з іншими чоловіками тільки там, де не може бути нікого зі «звичайного життя» — плішки або групи друзів «по темі», і влаштовувати зустрічі в готелях або на орендованих подобово квартирах). Іншими словами, прозорість кордонів між суспільним і приватним змушує людину шукати способи сховатися від надмірної уваги. І часто таким способом є життя на маргінесі — серед тих, кого суспільство воліє не помічати:

Модератор: *Что вы делаете для того, чтобы об этом не узнали окружающие? — Респондент (1):* Ну, чтобы не узнали, это надо, чтобы не видели, что ты с мужчиной, а то могут подозревать — где-то встречаешься. Встречаешься в парке, да и все. Узкий круг, тайна. Бывает, приходят натуралы, допустим, очень много гостей бывает, аж надоедает, никто ничего не знает, что я, как живу, вот. Ну, а есть свой круг людей, с которым я общаюсь уже с другой стороны моей жизни, вот и все. Вот такой образ. — **Респондент (2):** Тут нужно шифроваться, скрывать, прятаться. Вот даже квартира, соседи посматривают другой раз, чего-то много людей, гостей, именно мужики. Всем не докажешь, что это вот с работы, это вот мои грузчики, это там мои рабочие, вот. Мы общаемся там по теме, по производству. Им все кажется — тут наркотики, там порно, ну такое все. Бабки, в основном, бабки, там, они, там, как начинают... Я говорю, вот глядите, я пью? У меня компании, шум, гам, пьянки, драки есть? Что вам надо? Вы хотите, чтобы тут что, как шахтеры собираются, бывают, эти, бедлам, бойни, все ломают лавки, все летит, все дерутся: ножи, там, стекла. Вам это хочется? У меня тихо и спокойно. Что вам надо? Это люди по работе. Ну, это как, на 50% правда, а есть же, я встречаюсь по своей теме. То есть, ну как я им уже все, я им кукушку забил, что это по работе, отстаньте. Все. И сейчас от меня все отстали, все прекрасно (Фокус-група, Сніжне, 13.02.2010)

Примітно, що стосовно відкритості свого життя для сторонніх респонденти зазначали, що навіть мешкаючи у мільйонній міській агломерації та висотних домах («скворечниках», як неодноразово їх називали учасники дослідження), ЧСЧ відчують надлишкову цікавість з боку сусідів до сфери приватного:

Модератор: *Вот вы на своем опыте, как вы считаете, вы открыты, вы подвергаетесь такому, скажем, досмотру или прозрачны ли для окружающих там, где вы живете? Либо ваша жизнь все-таки более анонимна, и вы закрыты? — Респондент (3):* Мне кажется, мы вот как бы скрываемся, да? Вот живешь в квартире на четвертом этаже, но уже соседи спрашивают: А что у тебя за парень живет? Я говорю, что квартирант. Так что там зоркий бабушкин глаз уже все проверил (Фокус-група, Донецьк, 15.11.2009)

Якщо для відносно невеликих населених пунктів Донеччини можна було б на це чекати, адже «Шахтерск, там городской квартал — та же самая деревня, только вертикально вся поставленная» (Фокус-група, Донецьк, 15.11.2009), то така звична прозорість власної приватності у випадку мешканців Донецька чи

Маріуполя є гарним свідченням браку чітких кордонів між приватним і суспільним. У цьому сенсі варто згадати, що старопромислові міста Донеччини зберегли селищний характер, коли поділ міста на неофіційні райони (наприклад, в Маріуполі «Аеродром», «Нахаловка», «Мухіно» тощо) відбиває колишню стихійну забудову, яка досі ніби просвічує крізь офіційне районування [Дробышевская, 2003]. При цьому в місті можуть поруч бути як багатопверхівки («сталінки», «хрущовки» тощо, але також і сучасні таунхауси), так і індивідуальна забудова «приватного сектору». В цьому сенсі досвід міського мешканця зі «скворечника» нічим суттєво не відрізняється від досвіду мешканця «приватного сектору»:

Респондент (1): Ну потому что скворечник как бы, то что называется; короче, городские, там все друг на друга обозлены как бы. Вот там ты там сверлишь что-то это [...] Тот, кто живёт в этом зажатом мешке, он тык-тык-тык! на этих трёх квадратных метрах, короче, и начинает дёргаться, на всех раздражительный. Как он впустит в дом? А вдруг зайдёт сосед и скажет: а вот у него там хреново то, хреново это? [...] — **Респондент (2):** В частном секторе, конечно, сидит бабулька, а где ей ещё сидеть, сидит на лавочке и там же чик! запись, там, двенадцать сорок прошёл, тринадцать пятнадцать... — **Респондент (1):** Да ладно! По-моему, в скворечнике даже больше (Фокус-група, Донецьк, 20.03.2010).

Респонденти неодноразово згадували малу мобільність: «Ну дело в том, что я же не один жил, двадцать лет, ну как бы вдвоем. Там, где родился, там и пригодился» (Фокус-група, Донецьк, 15.11.2009). Мала мобільність, коли люди живуть там, де вони народилися, принаймні в межах того самого міського району, означає, що людина міцно залучена до системи соціальних зв'язків і не може, навіть за бажання, сховатися від спостереження:

Респондент (1): Судя вот по Москве, там никто друг друга не знает, даже не здороваются, кто на площадке живет. Здесь вот мы живем, вот мы живем в этом доме с 71 года, уже 30, сколько? 39 лет 9 мая будет. Я вырос в этом доме, все друг друга знают, кто новенькие поселяются, тоже знаешь. Конечно, все друг о друге знают все. Кто пришел, кто ушел, кто приезжал, вот. В сельской местности то же самое, там деревня, друг друга все знают. В таких городишках, как у нас, тут друг друга знают. Где что-то произошло, уже знают (Інтерв'ю, Сніжне, 47 років, розлучений, проживає з батьками).

Слід також сказати, що респонденти можуть розуміти поняття «відкрите життя» як «життя, вільне від обмежень, від утручань», тобто вкладають сенс протилежний тому, який мав на увазі інтерв'юєр:

Модератор: А что касается личного пространства, окружающие туда могут вмешиваться, насколько они туда входят? — **Респондент:** Если так посмотреть? Ну, безусловно, вмешиваться могут, конечно, в скворечнике больше могут вмешиваться, чем... потому что мой дом — моя крепость, короче. Ты сюда пришёл, чай я пью, ты пьёшь, да? Как Чапаев, короче. Но если ты ко мне пришёл, блин, не дай бог, с топором, ты от него же и загнёшься. Так что в этом, как бы, люди добрые, ничё себе. А повлиять в скворечнике на человека могут извне, короче, вот ты пришёл после одиннадцати, не ори, дискотеку не устраивай, не долби, не сверли, ничего не делай, туда не шагни, мусор выкинул — убери пло-

щадку. На тебя могут надавить соседи. Больше влияющих внешних факторов (Фокус-група, Донецьк, 20.03.2010).

У згаданому контексті життя, прозорого для зовнішнього спостереження, коли кордони між приватним і публічним є дуже непевними, респонденти часто згадують «соглядатаєв», себто тих сусідів, які спеціально цікавляться тим, що відбувається за стінкою:

Тока ключ в тамбур, и она уже, соседка, двери открывает. Они моих родителей знают, я могу единственное чего пережить, чтобы они не задали вопрос родителям, что там мальчики какие-то приходят все время (Фокус-група, Донецьк, 15.11.2009).

Що більше сусідів (власне, як у багатоквартирному будинку), то більше «соглядатаєв», до того ж менша фізична відстань полегшує спостереження:

У нас, зачем так далеко ходит, соседка у нас, днем и ночью не спит. Как сова. Ну, она не спит, у неё бессонница... и она все знает, кто кого, кто пришел, кто ушел, во сколько ушли, сколько пришло. Она все знает. Она даже баночку подставляет слышать стенку и слушает, подслушивает, чьи голоса (Фокус-група, Сніжне, 13.02.2010).

Вище в інтерв'ю вже було згадано Москву як приклад міста, де ступінь віддаленості людей у багатоквартирних будинках респонденти відзначали як дуже помітний у зв'язку зі значною мобільністю населення. Москва і Санкт-Петербург звучать як настільки віддалені в сенсі побутової культури, що навіть одяг людей звідти сприймається не просто як екстравагантний, а й такий, що асоціюється із гомосексуальністю незалежно від віку, статі, реальної сексуальної орієнтації та сімейного стану: «Когда россияне приезжают. Там все нестандартной ориентации от детей до жены. Потому что... Город Москва. В Петербурге то же самое. Оделся как-то не так. Экстравагантно» (Фокус-група, Маріуполь, 22.11.2009).

Москву і Санкт-Петербург респонденти згадували не просто так: на момент проведення дослідження, себто задовго до початку російсько-української війни, падіння рівня життя шахтарів у малих містах Донеччини змушувало мешканців цих міст їздити на заробітки власне до Москви, куди з Макіївки через Донецьк щодня ходив прямий потяг, або до Санкт-Петербурга, куди йшов потяг із Маріуполя, і рівень зарплат там був вищим, ніж у Києві.

Приватне життя респондентів не просто неможливо відгородити від небажаного зовнішнього спостереження, воно також пов'язане з прямим, хоча здебільшого вербальним втручанням:

Интервьюер: Вот ты живёшь в Горловке, да? В каком доме, в многоэтажном, в своём? — **Респондент:** В девятиэтажном. — **Интервьюер:** А, вот ближайшие твои родственники, родители, мама или по подъезду соседи, они как-то участвуют в твоей жизни? — **Респондент:** Там, спрашивают, когда ты женишься, или, там, кто к тебе пришёл. Есть, там, дядя Коля один, постоянно спрашивает. Холостяк, кстати, всю жизнь сам. Я ему всегда отвечаю: «На следующий день после того, как вы» (Інтерв'ю, Горлівка, 30 роки, неодружений, проживає з батьками).

Одна частина респондентів характеризувала себе як самодостатніх, тоді як із інтерв'ю інших видно сильний контроль з боку батьків, аж до повної інфантилізації дорослого чоловіка:

Інтерв'юер: Ты живёшь отдельно от родителей? — **Респондент:** Ну да.
— **Інтерв'юер:** А насколько родители контролируют твою жизнь, насколько они... — **Респондент:** Мать контролирует, можно сказать, на сто процентов. — **Інтерв'юер:** На вдох и выдох? — **Респондент:** Она приходит каждый день, она ведёт весь бюджет, эти финансы, там, квартплаты. Продукты... То есть зарплатная карточка у неё, она... я знаю, что не придут, там, долги за квартплату, за свет, то есть, я знаю, что у меня всегда полный холодильник продуктов... Единственное, иногда с деньгами проблемы, да там надо их... какой-то лимит... По деньгам у меня, там, ограничено, грубо говоря. — **Інтерв'юер:** То есть, если, допустим, у тебя есть необходимость ну такая... Или потребность, правильно сказать, привести домой парня, тут это либо не сделаешь, либо сделаешь в такой момент, когда не... — **Респондент:** Ну, я сделаю, да. Она там приходит утром посмотреть... Что живы-здоровы, там, квартира целая. — **Інтерв'юер:** В этот момент... — **Респондент:** Я скажу, что меня дома нет, это значит, что она не придёт. Ну, есть второй замок, второй ключ, которого у неё нету, да. — **Інтерв'юер:** Да, понятно, то есть, ты всё-таки каким-то образом можешь... — **Респондент:** Ну как бы, если это будут отношения, то всё равно вечером-ночью, она... (Інтерв'ю, Горлівка, 27 років, розлучений, проживає окремо).

Разом з тим навіть за відсутності прямого контролю з боку батьків чи інших родичів приватне життя респондентів все одно може сильно обмежуватися відсутністю власного житла, необхідністю поділяти квартиру з іншими:

Інтерв'юер: Я такой вопрос задам: ты живёшь в Горловке, живёшь в многоэтажных домах, да? — **Респондент:** В пятиэтажках. — **Інтерв'юер:** ты можешь привести человека к себе домой? — **Респондент:** Ну, нет. — **Інтерв'юер:** Почему? — **Респондент:** Ну, потому что я не могу, у меня в основном дома и, ну как привести? — **Інтерв'юер:** Конкретизируем ситуацию: ты можешь переспать с этим человеком? — **Респондент:** Нет, дома — нет. Ну, просто если возможности нет. — **Інтерв'юер:** А в чём заключается «нет возможности»? — **Респондент:** Ну, дома всегда все есть. У меня семья — 4 человека, и как бы так две комнаты, соответственно все дома (Інтерв'ю, Горлівка, 23 роки, неодружений, проживає з батьками).

Персоніфікація стосунків при знайомстві. Чимало учасників дослідження вказували на важливість посередництва спільних знайомих при встановленні нових контактів. Почасти таке посередництво видається важливим з психологічних причин (наприклад, брак комунікативних навичок):

Респондент: Я вообще лучше через друзей, потому что я человек такой, самому найти что-то тяжело для меня. — **Інтерв'юер:** Ну, а почему через? — **Респондент:** Ну, я не знаю, я привык, допустим, ну, как-то вот не знаю, может, уверенности не хватает? Подойти вообще просто с кем-то познакомиться, просто, там, кто-то понравился, там, симпатичный — не. Я не могу, у меня не хватает, наверное, уверенности или решительности, что-то такое. А если

вот, допустим, ситуацию какую-нибудь, ну, там, пришли, там, гости, допустим, просто пиво попить или просто посидеть... как-то проще общение. Начать с человеком общаться, а потом дальше, дальше всё развивать (Інтерв'ю, Горлівка, 23 роки, неодружений, проживає з батьками).

Посередництво може слугувати певною попередньою гарантією, додатковим джерелом інформації про потенційного партнера чи партнерку:

Інтерв'юер: А ты как ищешь? — **Респондент:** Надёжнее всего — через друзей. Уже знаешь, что он нормальный, да, будет партнёр, не какой-то шарамыга, не какой-то там забудыга. Необязательно он будет даже сексуальным партнёром, даже вот хорошим другом для общения. Так, лучше, что найти, правильно? Стоящего человека, чем неизвестно чего, там, по телефону будут тебе рассказывать... Что и такой, и сякой, и... Приедешь, а там не на что смотреть. Так что не имей сто рублей, а имей сто друзей (Інтерв'ю, Горлівка, 40 років, одружений, проживає з дружиною).

Для інших таке посередництво було важливим через відсутність інших безпечних каналів, коли *a priori* неможливо бути певним, що той чи інший чоловік належить «до наших», і тому існує відчутна імовірність зустрітися з насиллям у разі спроби познайомитись з чоловіком:

Респондент: Человек идёт и сразу же на лбу бейджика нету: я, там, гей, ну... — **Інтерв'юер:** Как ты думаешь, почему он тебе это предложил? — **Респондент:** Я не знаю, может он во мне увидел, что я тоже, типа, могу это сделать... — **Інтерв'юер:** Или, по крайней мере, ты в лоб сразу не дашь, хотя, может быть... — **Респондент:** Может быть и так. Но в первые три раза я бил, и чуть не убил двоих, там, денег, вещи порвал там. Потому что раньше, говорю, жил как все люди, как робот. Вот мальчик с девочкой, девочка с мальчиком. — **Інтерв'юер:** Это предложение вызывало у тебя агрессию? — **Респондент:** Ну конечно, как это? В те времена тем более. — **Інтерв'юер:** А сколько это тебе было лет? Пять лет назад, шесть лет назад? — **Респондент:** Ну, может быть, в первый раз это лет десять-двенадцать назад, да. — **Інтерв'юер:** Тебе было лет 18 там? — **Респондент:** Ну да (Інтерв'ю, Горлівка, 27 років, розлучений, проживає окремо).

У цьому аспекті більшість тих опитаних, які мали досвід гетеросексуальних стосунків, вказували на меншу складність знайомства з жінками і, отже, непотрібність рекомендацій інших чоловіків. Іншими словами, культурально заданий патерн гетеросексуальної поведінки суттєво зменшує потребу в посередниках:

Інтерв'юер: Вы в принципе женщин не имели? — **Респондент:** Женщины у меня были — **Інтерв'юер:** Когда у вас были женщины, вы по рекомендации чьей-то или сами? — **Респондент:** На работе получилось. Я работал в сауне, а там женщина-повар была, а я кочегар. Женщина была. — **Інтерв'юер:** Ну, там тоже вам не нужна была никакая рекомендация. — **Респондент:** Нет, конечно (Інтерв'ю, Сніжне, 54 роки, розлучений, проживає з чоловіком).

Саме по собі посередництво при знайомствах з чоловіками чи, зрідка, з жінками виглядає зазвичай не як «звідництво» чи наявність «рекомендацій», але здебільшого як участь в організованих кимось з місцевих неформальних лідерів

квартирниках, де всі — «свої», себто належать, навіть не будучи персонально знайомими, до однієї спільноти:

С точки зрения выгоды, ребята — вы просто не задумались! — лучше знакомиться в компании. Легче! Потому что изначально тебя там знали, то есть компания, которая к тебе хорошо относится. И тебя же познакомили с девочкой, она же к тебе с доверием относится; то ли ты со стороны пришёл. Что это за дядька? Кто тебя знает? Хер его знает. Это одна там шаболда откликнется, допустим, а нормальная девчонка подумает: а вдруг маньяк какой-то? (Фокус-група, Донецьк, 20.03.2010).

Феномен гомосексуальних квартирників описав (в Україні і, зокрема, в Донецьку) у 1997 році нідерландський антрополог Р. Остфогельс, його зафіксовано і в пізніших спостереженнях [Касянчук, Лещинський, 2005: сс. 96–132]. Такі зустрічі відбувалися, здебільшого, за однією моделлю: господар окремої квартири — зазвичай старший чоловік — запрошував знайомих на вечірку, яка розпочиналась із застілля і закінчувалася порнофільмом. На той момент (середина 2000-х років) інтернет ще не був загальнодоступним, особливо в малих містах і селищах, тому люди обмінювалися спочатку піратськими копіями відеокaset, а згодом лазерних дисків і задля того мали їхати зі свого селища в області на такі вечірки до великого міста та ночувати або в господаря квартири, або в нового знайомого.

Разом з тим понад половину опитаних воліли знайомитися самі, без участі посередників, але пояснювали це по-різному. Найчастіший аргумент проти участі сторонніх осіб — відмінність потреб:

Лучше делать самому. Потому что у каждого есть свой типаж, допустим, не Аполлон, но вот мне нравятся парни, которые выше меня. На чуть-чуть хотя бы. Или мне нравится, когда мужчина постарше, а когда пытаются познакомиться, ему 27 лет и он такого же роста, как я, ну, не идет мне. Я даже дружить с ним особо не смогу. Поэтому считаю, что нужно все делать самому (Інтерв'ю, Маріуполь, 20 років, неодружений, проживає окремо).

Інтерв'юер: В ситуации поиска женщины-партнёра что важнее? Анонимность или рекомендация другого мужчины? — **Респондент:** Сексуального партнёра? Да нет, делать свои выводы сам. При чём тут чьё-то мнение? Она ему не понравилась, а мне понравилась (Інтерв'ю, Шахтарськ, 42 роки).

Другий аргумент — небажання бути від когось залежним чи підзвітним:

Только сам. Даже если вы через знакомых познакомились, вы уже чувствуете, что вы зависите, должны поддерживать отношения с тем человеком, который вас познакомил, есть же такое: «Помнишь, я тебя познакомил?» Ну, есть такие люди. Может из-за этого, а может из-за того, что если у нас не сложилось с человеком, я просто буду себя чувствовать спокойно и уверенно, мне не нужно объясняться с другом. А в любом случае придется (Інтерв'ю, Донецьк, 34 роки).

Третій аргумент проти посередництва — прагнення починати «з чистого аркуша», себто бажання бути вільним від оцінок, які потенційному знайомому дає посередник:

Респондент: Ну, если бы было, я, допустим, встречался, сплю с девушкой, а потом спал бы с её подружкой, у меня такого в жизни ни разу, может, у кого-то

*такое было... Так же что касается ребят, то же самое. Как это... как одним человеком попользовался, теперь попробуй ты, я б такого не смог. — **Интервьюер:** По конвейеру его дальше туда. — **Респондент:** А так познакомился: ни я про него, ни он про меня ничего не знает, а то что да, так единственно предохраняться, я не знаю, меня как-то проносило с этими вещами (Інтерв'ю, Горлівка, 27 років, розлучений, проживає окремо).*

І нарешті, наявність посередника може сприйматися як додаткове джерело небезпеки: *«В нашем заиндевелем, протухшем городе, лучше полагаться на себя, потому что срабатывает эффект снежного кома» (Інтерв'ю, Маріуполь, 21 рік, неодружений, проживає окремо).* Крім того, опитані вказували, що на момент проведення дослідження (2009–2010) вже були доступні способи відносно безпечної віртуальної комунікації з потенційними партнерами — оголошення в місцевих газетах чи в тематичній пресі (напр., журнали «Один з нас» та «Симона», еротичне видання «Интересная газета»), телетекст¹, мобільний зв'язок тощо:

Есть газеты, там объявления, в газетах, пишут. Вот газета «Я», последняя Мариупольская, по-моему. Я первый раз, в том году, в ноябре... Сотрудница принесла эту газетку, читает. Я прочитал, смотрю — объявлений много. Даже со Снежного. Ну, думаю, напишу себе объявление. Начались звонки со всех регионов Украины. Столько звонков было! Но со Снежного только один, охранник. Мы с ним и не виделись, но он взрослый по голосу такой. А у меня там знакомая работает. Я говорю: «Кто у вас там в сторожах?» Она: «тот хромой?». Я терпеть таких не могу. В цепях каких-то там. И мы с ним не общались. В последнее время даже не звонит, а то часто: «Приезжай ко мне, я на смене, такси вызови, я тебе оплачу». Я: «У меня времени нет, мне на работу». А так вот общаемся, ребята, которые поприходили, знаем друг друга. Некоторых я не знаю ребят, не знаю даже, какой они ориентации (Інтерв'ю, Сніжне, 47 років, розлучений, проживає з батьками).

Персоналізація стосунків на прикладі бізнес-партнерства. Бізнес-стосунки і взагалі сфера професійних взаємин є в уяві респондентів чимось на кшталт гобсівської війни всіх проти всіх: *«Бизнес не строится на дружеских отношениях. В бизнесе ты как акула, у тебя нет друзей, только соратники. Это очень редко бывает, что есть соратники» (Інтерв'ю, Маріуполь, 22 роки, неодружений, проживає з батьками).* Бізнес уявляється як сфера дуже жорсткої конкуренції, де немає місця для помилки, адже несвідоме невиконання наказу трактується як неприпустима слабкість, що загрожує справі, а свідоме невиконання є зрадою — в обох випадках це тягне за собою кару. У цьому контексті респондентам видається природним зв'язок між персоналізацією взаємин (як між рівними бізнес-партнерами, так і в ієрархії начальник–підлеглий) із доступом до преференцій:

Я расскажу историю из жизни. У нас было предприятие, на котором были отношения между партнёрами по бизнесу, между подчинённым и директором. Если

1 Докладніше про телетекст: http://donbas-socproject.blogspot.com/2008/12/blog-post_24.html

один из партнёров где-то порет бочину (помиляется, —авт.), то второй его в любом случае выгородит (Фокус-група, Донецьк, 20.03.2010)

Разом з тим такі взаємини означають неприховане зловживання владою, що оцінюється вочевидь негативно:

Интерв'юер: Скажи, у тебе були такі ситуації, когда тебе предлагали вот, допустим, бизнес и постель, или бизнес и отношения? Или, может, по работе? — **Респондент:** Да, было. — **Интерв'юер:** Ну, ты принял, то есть, это предложение или отказался? — **Респондент:** Я не то, что не принял. Как тебе объяснить? Я был в ступоре, меня в шок... ну, мне было лет, наверно, 17, где-то около этого. — **Интерв'юер:** А что именно в шок, в ступор вогнало? — **Респондент:** Ну, меня посылает, допустим, директор магазина: «Отнеси документы»... Был там у нас один начальник, а довольно нахальный тип, состоятелен. Ну, я — щенок после бурсы, ну, что я там? Ну: «Привет-привет, — я говорю. — Здравствуйте, вот документ». «А посиди-подожди, а давай там кофейка». Ну и полез... того. Я говорю: «Не надо, не надо, не надо, не надо, всё, всё, всё, всё». Ну, он сначала: «Та чего ты? Та что ты это? Ты работать хочешь?» Он меня просто на шантаж взял. Ну, там ещё был ряд причин. Ну, сколько мы с ним водились? Он не то что... Ну как? Нормальные какие-то отношения, нормальными их с самого начала назвать нельзя было... Это исключено. Сначала это был шантаж, а потом он просто звонил мне на рабочую точку. И предупреждал, что он в это время, в какое-то, он желает меня увидеть. Не просто желает, а требует этого. То есть, ни о каком согласии речи не шло. Или там обоюдные какие-то чувства, об этом речи не шло (Интерв'ю, Єнакієве, 32 роки, розлучений, проживає з батьками).

Але крім моральних категорій переважна більшість опитаних оперують уявленнями про корисність — якщо для окремого індивіда такі стосунки можуть означати вигоду, то бізнес, який суміщається із сімейними стосунками (не важливо, гомо- чи гетеросексуальними), не є стабільним, а отже, приватне стає загрозою публічному:

Интерв'юер: То есть вы считаете, что бизнес-партнёры мужчины не дополняют друг друга? — **Респондент:** У меня есть очень хорошее, такое вот, между двумя женщинами. Я знаю двух девочек, и буквально у меня на той неделе с ними была беседа. И одна сказала, что она забрала её бизнес, и та девочка осталась ни с чем, вообще на бобах. Ей пришлось вернуться до отца, там младшая сестра, а та всё вычеркнула, и та потеряла и бизнес, и квартиру. Всё. Она её просто подставила (Интерв'ю, Шахтарськ, 42 роки).

Водночас респонденти розповідали про окремі випадки, коли суміщення сімейних і бізнес-стосунків посилює стабільність справи, адже партнери довіряють одне одному, і це зменшує психологічний тягар «війни проти всіх».

Респондент: У меня есть знакомый, он нашёл одного дядьку, да, он — пацан довольно молодой, под тридцать лет, партнёр его чуть постарше. Он капитан дальнего плавания. Вот пока он уходит, а этот должен... Сеть магазинов там у него. Я не знаю. Это мне говорят сеть магазинов, а может, там три киоска. — **Интерв'юер:** Ну, какая разница? Даже три киоска — это куча головной боли. — **Респондент:** Да. Вот он говорит: «Давай щас закругляйся и становись, я ухо-

жу в рейс, а ты будешь управлять этим». Как оно дальше пойдёт — я просто не знаю. Мало ли? Всё зависит от человека, как этот поведёт себя, его партнёр. Это ж надо тоже голову иметь, уметь управлять всем этим хозяйством. Чтоб не было... На взаимном, опять же, доверши. Кто сколько кассу снимет, как они всё это разделят, я просто не представляю. Я знаю, что такое торговля. Главная боль, вот (Інтерв'ю, Горлівка, 40 років, одружений, проживає з дружиною).

Обговорення

Метою пропонуваного дослідження був аналіз співвідношення приватного і публічного в житті ЧСЧ міських агломерацій Донецької області в контексті ознак незавершеної модернізації суспільства. Зібрані дані дають підстави твердити, що між приватним і публічним життям мешканців великих міських утворень Сходу України нема чітких кордонів.

З одного боку, на відміну від мегаполісів (респонденти згадували досвід Москви з її 12 млн мешканців та Санкт-Петербурга — з 5 млн), приватне життя звичайного жителя багатопверхівок навіть таких великих міст, як Донецьк (понад 1 млн) чи Маріуполь (понад 400 тис.), слабо відрізняється від життя мешканця села — пильний нагляд сусідів, мала мобільність населення, вкоріненість у щільну систему соціальних зв'язків (зокрема, родинних) і пов'язана з цим підзвітність громаді, постійне вербальне втручання знайомих у приватне життя чи навіть тотальний батьківський контроль життя дорослої людини. Зокрема, опитані неодноразово артикулювали необхідність додаткового захисту власної приватності — анонімні зустрічі з іншими ЧСЧ поза власним житлом (готелі, пляшки, інші населені пункти тощо), свідоме викривлення інформації про характер стосунків, власний досвід та ідентичність тощо.

З іншого боку, в стосунках з іншими ЧСЧ значущим фактором виявилася персоніфікація — для частини опитаних стосунки з іншим ЧСЧ починаються через посередництво чи рекомендацію від знайомого, тобто символічного поручительства за іншого, не знайомого (поведінковий патерн: «Ти його знаєш? Якщо так, то я можу з ним зустрітись!»). Водночас частина респондентів свідомо не користуються таким посередництвом, бо воно може мати наслідком збільшення підзвітності (вже не перед територіальною громадою, а перед локальною спільнотою ЧСЧ), плітки, небажаний камінгаут чи шантаж.

Обговорюючи модельну ситуацію суміщення бізнес-стосунків зі стосунками сімейного типу, не важливо, одно- чи різностатевими, учасники дослідження усвідомлювали, що такі взаємини несуть значні ризики конфлікту інтересів і, отже, є радше шкідливими для розвитку підприємства. Наведені респондентами приклади свідчать про поширеність досвіду зловживання владою — як для отримання кар'єрних преференцій (коли людина стоїть на нижчому щаблі соціальної ієрархії), так і для сексуального примусу (коли людина має більшу владу). Водночас у деяких випадках таке суміщення приватного і публічного, навпаки, може створювати зону більшої безпеки через наявність «особливо» довіреної людини.

Зібрані дані підтверджуються науковою та документально-публіцистичною літературою. Так, І.С. Кон, описуючи сексуальне життя людей брежневської

доби [Кон, 2010], вказував, що брак окремої жилплощі був значною проблемою для радянського сексу, а нині як одне з найбільш частих запитань при знайомствах ЧСЧ звучить так: «Місце є?» Перебування ЧСЧ на маргінесах соціального життя (плішка) і значна роль посередництва при встановленні контактів з іншими ЧСЧ, нагляд «груп друзів» за соціальним оточенням і репутацією своїх членів також описано в: [Kasianchuk, Leshchynskiy, 2008: сс. 17–29].

Загалом взаємопроникнення, злиття приватної й публічної царин виявляється в зібраних інтерв'ю як багаторівневий феномен, який заторкує як дуже інтимні сфери (зокрема, сімейні стосунки), так і ширші кола людських взаємин (зокрема, доступ до громадських ресурсів і кар'єрне зростання). Така злитість, себто відсутність кордону між сімейною і, в широкому сенсі, політичною сферами є характерною власне для малого суспільства [Олейник, 2001], коли функціонування суспільних механізмів не залежить від персональних взаємин акторів і будується на знеособлених і часто письмово зафіксованих нормах, а також на засадах «уявлених спільнот» [Anderson, 1991], коли мережі безпосередніх міжособистісних зв'язків відіграють мінімальну роль. Функціонування знеособлених соціально-регуляторних механізмів, поява уявлених спільнот становлять ключовий процес створення і відтворення модернового суспільства.

Слід однак зауважити, що, за даними літератури [Шевчук, 2011: сс. 76–80], відсутність чітких кордонів між приватним і публічним може бути також притаманна постмодерновому суспільству (пор. феміністичне гасло «Приватне — це політичне!»), оскільки за модерних часів приватне асоціювалося зі сферою жіночого, тоді як публічне, політичне — зі сферою чоловічого [Першай, Іванова, 2013]. У цьому сенсі ЧСЧ великих міських агломерацій Донецької області мимоволі стають, минаючи стадію модернізації, провідниками постмодерних практик послаблення дихотомій на кшталт «чоловіче/жіноче».

Проведене дослідження має низку обмежень, головним з яких є неможливість прямого узагальнення отриманої інформації на всю досліджувану популяцію через суто якісний характер застосованої методології. Водночас подібність низки наших спостережень із даними літератури (отриманими на прикладі інших спільнот) дає підстави припустити, що незавершеність процесів модернізації характерна не лише для старопромислового регіону з найбільшою урбанізацією і гострими соціальними проблемами, а й для інших соціокультурних, професійних та інших спільнот, інших областей України чи навіть інших пострадянських країн. Тому хоча дані стосуються 2009 року і територій, які зараз є окупованими Російською Федерацією (за винятком Маріуполя), вони мають не тільки історичну цінність.

Пропоноване дослідження розпочалося з практичного питання про причини низького охоплення ЧСЧ програмами профілактики ВІЛ. Наявні в літературі дані свідчили про те, що географічна віддаленість мешканців Донецької області від надавачів послуг, а також соціально-економічна неоднорідність ЧСЧ можуть відігравати суттєву роль у цьому. Викладені результати вказують на те, що може існувати також інституційний конфлікт між структурою управління громадських організацій, яка ґрунтується на формально зафіксованих правилах, себто репрезентує модерне «відкрите суспільство», з одного боку, і значно

менш формалізованим способом життя локальних спільнот гомо- та бісексуальних людей, який репрезентує лише частково модернізоване «мале суспільство» з його клановою структурою, з іншого боку.

Питання, наскільки цей конфлікт є значущим, може стати предметом наступних досліджень. Крім того, важливо в майбутніх розвідках дослідити зміни в укладі життя ЧСЧ Донецької області, які могли відбутися внаслідок тривалого перебування на територіях із невизначеним правовим статусом, себто таких, де формальні правила співжиття підміняються неформальними, коли суспільство ніби повертається до домодерної доби.

Висновки

Взаємопроникнення, нерозмежованість приватної й публічної сфер виявляється як багаторівневий феномен, що заторкує як інтимні царини, так і ширші кола взаємин. Прозорість кордонів між сімейною і, в широкому сенсі, політичною сферами є характерною для малого суспільства, коли функціонування суспільних механізмів є незалежним від персональних взаємин і будується на знеособлених і письмово зафіксованих нормах, а також на «уявлених спільнотах», коли мережі безпосередніх міжособистісних зв'язків відіграють мінімальну роль.

Аби захистити приватність, гомо- та бісексуальні чоловіки Донецької області переїжджають до великих міських агломерацій (напр., Москву респонденти називали як приклад міста, де ступінь віддаленості людей та їхньої мобільності є дуже відчутним).

Незавершеність процесів модернізації характерна не лише для старопромислового регіону з найбільшою урбанізацією і гострими соціальними проблемами, як-от Донецька область, а й для інших областей України чи навіть інших пострадянських країн.

Для успішного функціонування суб'єктів громадянського суспільства необхідно, щоби репрезентовані ними спільноти ставали для них джерелом підтримки. Однак властива премодерним локальним спільнотам схильність будувати стосунки у публічній сфері за правилами приватної сфери вступає в інституційний конфлікт у залежних від донорського фінансування об'єднань громадян, що може зменшувати ефективність цих НУО.

Джерела

ВІЛ-інфекція в Україні: інформаційний бюлетень (2015). Київ: Український центр контролю за соціально небезпечними хворобами Міністерства охорони здоров'я України. 112 с.

Касянчук, М.Г., Лещинський, Є.Б., Герман, О.В. (2012). *Аналіз розвитку системи переадресації ЧСЧ в Донецькій області*. Київ. 36 с.

Kasianchuk, M.G., Leshchynskiy, Y.V. (2008). Analysis of the identities of men who have sex with men in Ukrainian society. *Ukrainian society*, 26 (3), 17–29.

Большов, Є.С., Касянчук, М.Г., Трофименко, Л.В. (2014). *Моніторинг поведінки та поширеності ВІЛ-інфекції серед чоловіків, які практикують секс із чоловіками, як компонент епіднадзора за ВІЛ другого покоління: аналітичний звіт за результатами біоповедінкового дослідження 2013 року*. Київ.

- Арендт, Х. (2000). *Vita activa, или О деятельной жизни*. Москва.
- Волковинська, В.О. (2014). Публічне і приватне у феноменологічному пошуку смислу соціальності. *Збірник наукових праць «Гілея: Науковий вісник»*, 88, 182–185.
- Урбан, О.В. (2017). Взаємодія публічного та приватного просторів в українському місті. *Культурологія*, 37 (50), 39–45.
- Колінько, М.В. (2015). Відкритість публічного простору і комфорт приватного. *Вісник Донецького Національного університету. Серія Б «Гуманітарні науки»*, 1–2, 387–393.
- Кон, И.С. (2010). *Клубничка на берёзке: Сексуальная культура в России*. Москва.
- Шевчук, Д.М. (2011). Публічне і приватне в горизонті соціального буття людини. *Вісник Національного авіаційного інституту: Філософія. Культурологія*, 2 (19), 76–80.
- Зайдель, М.І. (2014). Публічне та приватне на пострадянському просторі: проблема демаркації. *Грані: Політологія*, 2 (106), 79–82.
- Ходус, О.В. (2014). От общественного к частному: актуальные модальности социокультурного бытия. *Новая парадигма*, 121, 84–94.
- Волковинська, В.О. (2015). Публічне і приватне: необхідність кордонів чи криза інтерпретації. *Молодий вчений*, 2 (17), 46–50.
- Олейник, А.Н. (2001). *Тюремная субкультура в России: от повседневной жизни до государственной власти*. Москва.
- Petrou, P., Lemke, R. (2018). Victimisation and life satisfaction of gay and bisexual individuals in 44 European countries: the moderating role of country-level and person-level attitudes towards homosexuality. *Culture, Health & Sexuality*, 20 (6), 640–657.
- Дробышевская, Т.В. (2003). *Города Донецкой области: Справочник*. Донецк: Донецкая торгово-промышленная палата.
- Касянчук, М., Лещинский, Е. (2005). Снижение риска ВИЧ-инфицирования среди гомосексуально активных мужчин в Украине с фокусом на мужчинах, имеющих секс с мужчинами в Донецком регионе. Донецк, Макеевка, Мариуполь и Горловка. В: *Отчёт по проекту. НПО «Здоровье Нации», подготовлено для БФ «ФПХ»* (С. 96–132) Киев.
- Anderson, B. (1991). *Imagined communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso. 224 p.
- Першай, А.Ю. (ред.), Иванова, Е.М. (ред.) (2013). *Женщины в политике: новые подходы к политическому. Феминистский образовательный альманах. Вып. 3. Публичное: приватизация частного*. Прага.

Отримано 13.01.2022

References

- HIV infection in Ukraine: newsletter* (2015). [In Ukrainian]. Kyiv: Ukrainian Center for Control of Socially Dangerous Diseases of the Ministry of Health of Ukraine. 112 p. [=ВІЛ-інфекція 2015]
- Kasianchuk, M., Leshchinsky, E., Herman, O. (2012). *Analysis of the development of MSM redirection system in the Donetsk region*. 36 p. [In Ukrainian]. Kyiv. [=Касянчук, Лещинський, Герман 2012]
- Kasianchuk, M.G., Leshchynskyi, Y.B. (2008). Analysis of the identities of men who have sex with men in Ukrainian society. *Ukrainian society*, 26 (3), 17–29.
- Bolshov E., Kasianchuk M., Trofymenko L. (2014). *Monitoring of behavior and HIV prevalence among men having sex with men as the component of HIV second generation surveillance: Analytical Report on 2013 Biobehavioral Survey*. [In Ukrainian]. Kyiv. [=Большов, Касянчук, Трофименко 2014]
- Arendt, H. (2000). *Vita activa, or About active life*. [In Russian]. Moscow. [=Арендт 2000]
- Volkovynska, V. (2014). Public and private in the phenomenological search for the meaning of society. [In Ukrainian]. *Collection of scientific works «Gileya: Scientific Bulletin»*, 88, 182–185. [=Волковинська 2014]

- Urban, O. (2017). Interaction of public and private spheres in the Ukrainian city. [In Ukrainian]. *Culturology*, 37 (50), 39–45. [=Урбан 2017]
- Kolinko, M. (2015). Openness of public space and comfort of private. [In Ukrainian]. *Bulletin of Donetsk National University. Series B «Humanities»*, 1–2, 387–393. [=Колінько 2015]
- Kon, I. (2010). *Strawberry on a birch: Sexual culture in Russia*. [In Russian]. Moscow. [=Кон 2010]
- Shevchuk D. (2011). Public and private on the horizon of human social existence. [In Ukrainian]. *Bulletin of the National Aviation Institute: Philosophy. Culturology*, 2 (19), 76–80. [=Шевчук 2011]
- Zeidel, M. (2014). Public and private in the post-Soviet space: the problem of demarcation. [In Ukrainian]. *Facets: Political Science*, 2 (106), 79–82. [=Зайдель 2014]
- Hodus O. (2014). From public to private: current modalities of socio-cultural life. [In Russian]. *New Paradigm*, 121, 84–94. [In Russian]. [=Ходус 2014]
- Volkovynska B. (2015). Public and private: the need for borders or a crisis of interpretation. [In Ukrainian]. *Young Scientist*, 2 (17), 46–50. [=Волковинська, В.О. (2015)]
- Oleynik, A. (2001). *Prison subculture in Russia: from everyday life to state power*. [In Russian]. Moscow. [=Олейник 2001]
- Petrou, P., Lemke, R. (2018). Victimisation and life satisfaction of gay and bisexual individuals in 44 European countries: the moderating role of country-level and person-level attitudes towards homosexuality. *Culture, Health & Sexuality*, 20 (6), 640–657.
- Dobryshevskaya, T. (2003). *Cities of Donetsk region: Directory*. [In Russian]. Donetsk: Donetsk Chamber of Commerce and Industry. [=Дробышевская 2003]
- Kasianchuk, M., Leshchinsky, E. (2005). Reducing the risk of HIV infection among homosexually active men in Ukraine with a focus on men having sex with men in Donetsk region. Donetsk, Makiivka, Mariupol and Horlovka. Project report. [In Russian]. In: *Health of the Nation NGO, prepared for the FPH Charitable Foundation* (P. 96–132). Kyiv. [=Касянчук, Лещинский 2005]
- Anderson, B. (1991). *Imagined communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso. 224 p.
- Pershay A., Ivanova, E. (Eds.) (2013). *Women in politics: new approaches to politics. Feminist educational almanac. Issue. 3. Public: privatization of private*. [In Russian]. Prague. [=Першай, Иванова 2013]

Received 13.01.2022

МАКСИМ КАСЯНЧУК, ЄВГЕН ЛЕЩИНСЬКИЙ, ОЛЕСЯ ТРОФИМЕНКО

Між публічним та приватним: гомо- та бісексуальні чоловіки міських агломерацій Донецької області як локальна домодерна спільнота

Стаття присвячена обговоренню співвідношення публічного і приватного, що характеризує життя гомо- та бісексуальних чоловіків міських агломерацій Донецької області. В дослідженнях, на які спираються автори, вивчалися кордони приватного, такі як втручання у приватне життя з боку родини, сусідів та можливість існувати в безпечному середовищі. Для Донецької області характерні значні відстані між головними міськими агломераціями, що зумовлює відносну взаємну ізоляваність локальних спільнот, а це, своєю чергою, спричиняється до їхньої слабкої залученості у діяльність неурядових об'єднань громадян (зокрема, у випадку досліджуваної спільноти такі об'єднання відіграють першорядну роль у залученні до послуг громадського здоров'я). У підґрунті пропонованого дослідження лежить гіпотеза про неконгруентність норм репрезентованого громадськими організаціями «відкритого світу» та «малого суспільства» локальних спільнот. Поняття «малого суспільства» бере початок у концепті «незавершеного модерну», характеризуваного слабо розвинутою інституціоналізацією, а соціальні норми «малого суспільства» конгруентні нормам, характерним для мафіозних кланів. Приватне в дослідженні трактується як сфера, вільна від утручань. Натомість публічна

сфера у розумінні доби модерну є такою, де існує примат знеособлених і письмово зафіксованих процедур над персоналізованими взаєминами конкретних акторів. Автори роблять наголос на тому, що коли упереджене ставлення до упосліджених соціальних груп, зокрема ЛГБТ, є вивченим феноменом, то відмежованість приватного і публічного життя представників локальних спільнот, а також брак регуляторних механізмів є значно менш дослідженим сюжетом. Важливим результатом дослідження є те, що слабка відмежованість публічного і приватного в житті людини з локальної спільноти свідчить про те, що таку спільноту можна схарактеризувати як премодерну. Водночас прозорість кордонів між публічним і приватним змушує людину шукати способи сховатися від надмірної уваги оточення, і часто таким способом є життя на маргінесі, тобто серед тих, кого суспільство воліє не помічати.

Дослідження було виконане у 2009–2010 роках. На жаль, ці території нині є недоступними для соціологів. Разом з тим отримані результати, будучи зіставними із даними літератури, в тому числі отриманими на матеріалі інших територій та спільнот, можуть свідчити про поширеність таких явищ і, отже, стати підґрунтям подальших розвідок.

Ключові слова: ЧСЧ, стиль життя, кордони приватного, незавершена модернізація, міський простір, Донецька область

МАКСИМ КАСЯНЧУК, ЄВГЕНІЙ ЛЕЩИНСКИЙ, ОЛЕСЯ ТРОФИМЕНКО

Между публичным и частным: гомо- и бисексуальные мужчины городских агломераций Донецкой области как локальное домодерное сообщество

Стаття посвящена обговоренню соотношения публичного и частного, характеризующего жизнь гомо- и бисексуальных мужчин городских агломераций Донецкой области. В исследованиях, на которые опираются авторы, изучались границы частного, такие как вмешательство в частную жизнь со стороны семьи, соседей и возможность существовать в безопасной среде. Для Донецкой области характерны значительные расстояния между основными городскими агломерациями, что обуславливает относительную взаимную изолированность локальных сообществ, а это, в свою очередь, приводит к их слабой вовлеченности в деятельность неправительственных объединений граждан (в частности, в случае исследуемого сообщества подобные объединения играют первостепенную роль в обеспечении к услугам общественного здоровья). В основе предлагаемого исследования лежит гипотеза о неконгруентности норм репрезентируемого общественными организациями «открытого мира» и «малого общества» локальных сообществ. Понятие «малого общества» берет свое начало в концепте «незавершенного модерна», характеризующегося слабо развитой институционализацией, а социальные нормы «малого общества» конгруэнтны нормам, характерным для мафиозных кланов. Частное в исследовании трактуется как сфера, свободная от вмешательств. Публичная сфера в понимании эпохи модерна, напротив, отличается приматом обезличенных и письменно зафиксированных процедур над персонализированными взаимоотношениями конкретных акторов. Авторы подчеркивают, что если предвзятое отношение к стигматизированным социальным группам, в частности ЛГБТ, является изученным феноменом, то разграничение частной и публичной жизни представителей локальных сообществ, а также отсутствие регуляторных механизмов оказываются гораздо менее исследованным сюжетом. Важным результатом исследования является то, что слабое разграничение публичного и частного в жизни человека из локального сообщества свидетельствует о том, что такое сообщество можно охарактеризовать как премодерное. В то же время прозрачность границ между публичным и частным заставляет человека искать способы укрыться от чрезмерного внимания окружения, и часто таким способом оказывается жизнь на маргинеесе, то есть среди тех, кого общество предпочитает не замечать.

Исследование было выполнено в 2009–2010 годах. К сожалению, эти территории ныне недоступны для социологов. Вместе с тем полученные результаты при сопоставлении с данными литературы, в том числе полученными на материале других территорий и сообществ, могут свидетельствовать о распространённости таких явлений и, следовательно, стать основой для дальнейших исследований.

Ключевые слова: МСМ, стиль жизни, границы частного, незавершенная модернизация, городское пространство, Донецкая область

**MAKSYM KASIANCZUK, YEVHEN LESZCZYNSKI,
OLEZIA TROFYMENKO**

Between public and private: homo- and bisexual men in urban agglomerations of Donetsk oblast as a local pre-modern community

The article is devoted to the discussion of the ratio of the public and private, which characterizes the live of homosexual and bisexual men in the urban agglomerations of Donetsk region. In the research, the authors examined the boundaries of privacy, such as intrusion into privacy by family, neighbors, and the ability to exist in a safe environment. Donetsk region is characterized by significant distances between the major urban agglomerations, which in its turn leads to relative mutual isolation of local communities, that in its turn contributes to their weak involvement in the activity of the non-governmental associations of citizens (in particular, in the case of the studied community such associations play a paramount role in the access to public health services). The proposed study is based on the hypothesis of non-congruence of the norms of the represented by public organizations «open world» and «small society» of local communities. The concept of the «small society» originates in the concept of «incomplete modernism», i.e. characterized by poorly developed institutionalization, and social norms of the «small society» are congruent with the norms characteristic to mafia clans. The private in the study is treated as an area free from interference. On the other hand, the public sphere in the understanding of the modern era is one where there is a primacy of impersonal and written procedures over the personalized relationships of specific actors. The authors emphasize that if a prejudice against the backward social groups, in particular LGBT people, is a studied phenomenon, the separation of the private and public life of the representatives of local communities, as well as the lack of regulatory mechanisms are much less studied. An important result of the study is that a weak separation of the public and private in the life of a person from the local community shows that such a community can be described as a premodern one. At the same time, the transparency of the boundaries between the public and private forces a person to look for the ways to hide from the excessive attention of others, and often this way is to live on the margins, i.e. among those whom society prefers not to notice.

The study was realized in 2009–2010. And unfortunately, these areas are now inaccessible to sociologists. However, the obtained results, being comparable with the facts from the literature, including those obtained from the material of other territories and communities, may indicate the prevalence of such phenomena and, therefore, become the basis for further research.

Keywords: MSM, lifestyle, personal boundaries, unfinished modernization, urban space, Donetsk region